

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความยากจนของประชาชนในชนบทและชุมชนเมือง คือการไม่มีทุนและขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อทำมาพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ตลอดจนบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน รัฐบาลซึ่งมีเจตนารมณ์ที่แก้ไขปัญหาคความยากจน โดยกำหนดนโยบายเร่งด่วนในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติในอนาคต

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ 1 ล้านบาท เป็น 1 ใน 9 นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล พ.ศ.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในนโยบายที่รัฐบาลให้ไว้ในแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 44 ที่ผ่านมาระบุว่าเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนและรัฐวิสาหกิจ นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติถือเป็นนโยบายที่สำคัญในการต่อสู้กับปัญหาคความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการ เรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาค และเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยรัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านจึงมีบทบาทที่สำคัญในการที่จะช่วยกันวางแผนการบริหารเงินกองทุน คณะกรรมการหมู่บ้านนั้นเปรียบเสมือนคณะรัฐมนตรีของหมู่บ้าน ถ้าได้คนดีเข้ามาบริหารงานสิ่งต่าง ๆ ก็จะดีตาม แต่ถ้าได้คนไม่ดีเข้ามา ก็จะยิ่งแย่ และถ้าคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

(กทบ.) กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านมาจากการเลือกตั้ง ยังเป็นช่องทางทำให้นักการเมืองเข้ามาหาผลประโยชน์ได้ง่าย ดังนั้นชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องการให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมาจากการคัดเลือกผ่านเวที ประชาคม ไม่ยึดติดกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อให้การทำงานทุกอย่างโปร่งใสไม่ถูกครอบงำ และประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลกองทุนหมู่บ้านของตนด้วย

นโยบายกองทุนหมู่บ้านไม่ได้เป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีเงินเข้าสู่ชุมชนจากด้านอื่น ๆ บ้างแล้ว เช่น เป็นกองทุนหมู่บ้านละแสน หรือกองทุนเพื่อสังคม (SIF) รวมถึงกองทุน กบ.คจ. แต่กล่าวได้ว่า นโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นนโยบายที่มีแนวทางการดำเนินงานใหม่ ใช้กลยุทธ์รูปแบบใหม่เน้นเพื่อพัฒนาตนเองของแต่ละชุมชน ซึ่งมีกระบวนการจัดเตรียมความพร้อมให้แก่ หมู่บ้านหรือชุมชนก่อนการส่งมอบเงินทุน มีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน รวมถึงการให้อำนาจการตัดสินใจในการบริหารกองทุนอย่างเต็มที่ มีกระบวนการในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้เงินกองทุนและบริหารกองทุนนี้โดยผ่าน สื่อต่าง ๆ และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนได้ตระหนักและช่วยสอดส่องดูแล มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อกองทุนหมู่บ้านนี้ด้วย ซึ่งมีส่วนช่วยในการที่จะทำให้เงินกองทุนมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยนโยบายหลักของกองทุนหมู่บ้านก็คือต้องการเสริมสร้างกระบวนการ พึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน ในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนรวมถึงการสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในชุมชนนั้น โดยจะมีจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นมา 1 คณะ รูปแบบไม่ตายตัวขึ้นกับประชาชนในหมู่บ้านนั้น จะพิจารณาเลือกกรรมการขึ้นมาแล้วกรรมการเหล่านั้นจะเป็นผู้ดูแลรักษาเงินหนึ่งล้าน รวมถึงการเป็นผู้พิจารณาการดำเนินการขอกู้จากประชาชนในหมู่บ้านที่จะนำไปประกอบอาชีพ และยังคงเป็นผู้ติดตามการชำระหนี้ของประชาชนกลับมาเพื่อให้ผู้อื่นกู้ยืมหมุนเวียนต่อไป จังหวัดเชียงใหม่ได้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีพื้นที่ 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 1,960 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่ผ่านการประเมินระดับจังหวัดแล้วจำนวน 332 หมู่บ้าน และมีจำนวนหมู่บ้านที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติเงิน ณ วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 จำนวน 218 หมู่บ้าน (กองการพัฒนาชุมชน, 2544)

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้ทำการวิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเรื่องศักยภาพและปัญหาในการจัดการกองทุนหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาถึงศักยภาพในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน ด้านความเข้มแข็งของการรวมกลุ่ม (วัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่ม) กฎระเบียบข้อบังคับ สมาชิก คณะกรรมการ กิจกรรม และเงินทุน จากศักยภาพในการบริหาร

จัดการกองทุนหมู่บ้าน ศักยภาพของสมาชิกและชุมชน ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคลของสมาชิก และคณะกรรมการ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกองทุน การมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการ ลักษณะการจัดการกองทุนหมู่บ้านของคณะกรรมการ และความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการจัดการกองทุนหมู่บ้าน รวมถึงปัญหา และอุปสรรคในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะสามารถนำไปเป็นพื้นฐาน และแนวทาง ในศึกษาวิจัยเกี่ยวข้อกองทุนหมู่บ้านในด้านอื่น ๆ ต่อไป และเพื่อนำมาข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน รวมถึงศักยภาพของสมาชิก และชุมชนกองทุนหมู่บ้าน ในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรคในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน ในจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในวางแผนเพื่อการพัฒนา กองทุนหมู่บ้านในอนาคต สำหรับผู้ประสานงานและหน่วยที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้าน อันจะส่งผลไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมกับประชาชนในหมู่บ้านอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ศักยภาพและปัญหาในการจัดการกองทุนหมู่บ้านใน จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน 34 หมู่บ้าน สมาชิก 170 ราย และคณะกรรมการ 170 ราย จาก 4 อำเภอ คือ อำเภอแม่แตง อำเภอแม่วาง อำเภอ สะเมิง และกิ่งอำเภอแม่ฮอน ในด้านศักยภาพของสมาชิกและชุมชน การมีส่วนร่วม และ กระบวนการจัดตั้ง รวมถึงการจัดการกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น

นิยามศัพท์

“สมาชิก” หมายถึง ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้าน คือ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในกองทุนหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้น

“ชุมชน” หมายถึง สมาชิกส่วนใหญ่ของหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้น

“หมู่บ้าน” หมายถึง หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะการปกครองท้องที่

“กองทุนหมู่บ้าน” หมายถึง กองทุนหมู่บ้านตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดให้เป็นหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ตำบล

“คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน” หมายถึง กลุ่มบุคคลจำนวน 9 - 15 คนที่ประชาชนในหมู่บ้านคัดเลือกเพื่อให้มาดำเนินการ ดูแลและจัดการกองทุนหมู่บ้านของตนเองซึ่งตรงตามและไม่ขัดแย้งต่อระเบียบข้อบังคับที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้

“การมีส่วนร่วมของสมาชิกและในกองทุนหมู่บ้าน” หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมในจัดตั้งกองทุนฯ คัดเลือกคณะกรรมการ จัดทำระเบียบ ข้อบังคับ เข้าร่วมประชุม ติดตาม ข่าวสาร ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินกู้ยืมระหว่างสมาชิกด้วยกัน และร่วมติดตามการทำงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

“ศักยภาพในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน” หมายถึง ระดับความสามารถในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้เกณฑ์ความเข้มแข็งของกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน สมาชิก ระเบียบ ข้อบังคับ คณะกรรมการกองทุนฯ เงินทุน กิจกรรมของกองทุนฯ เช่น การรับสมาชิก การระดมทุน การกู้ยืมเงิน การพิจารณาตรวจสอบอนุมัติโครงการ ประโยชน์ที่หมู่บ้านได้รับจากกองทุนฯ รวมถึงการพัฒนากองทุนในอนาคต ซึ่งครอบคลุมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน และการมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้าน